

НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЯК РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ПОЛІТИКИ

NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW AS A RESULT OF LAW-MAKING POLICY REALIZATION

Слинько С.С.,

здобувач кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті досліджується проблематика реалізації правотворчої політики та її вираження в національному та міжнародному праві. Визначено особливості взаємовпливу національного та міжнародного права як результату реалізації правотворчої політики.

Ключові слова: правотворчість, законотворчість, правотворча політика, національне право, міжнародне право.

В статье исследуется проблематика реализации правотворческой политики и её проявления в национальном и международном праве. Определены особенности взаимовлияния национального и международного права как результата реализации правотворческой политики.

Ключевые слова: правотворчество, законотворчество, правотворческая политика, национальное право, международное право.

The article investigates problems of law-making policy realization and its expression in national and international law. It determines peculiarities of interconnection between national and international law as a result of law-making policy realization.

Key words: law-making, law-making policy, national law, international law.

Правотворча діяльність є явищем універсальним, оскільки забезпечує створення норм права як національного, так і міжнародного рівнів. При чому національний характер правотворчості зумовлює її прояв як на загальнодержавному, так і на регіональному, місцевому та локальному рівнях, а прояв міжнародної правотворчості може мати місце як на рівні міжнародному, так і на рівні міждержавному. Правові норми національного та міжнародного права є результатом правотворчої діяльності, що відображає особливості змісту правотворчої політики, яка реалізується суб'єктами правотворчості – державами, міжнародними та національними організаціями тощо. Правові норми як такі є загальнообов'язковими, формально визначеними та системними правилами, які поширюються на всіх суб'єктів права, проте їх зміст є не спонтанним і хаотичним, а таким, що відповідає конкретному правотворчому волевиявленню уповноважених суб'єктів, які реалізують відповідну правотворчу політику. Це пояснюється тим, що особливістю правотворчості, котра відрізняє її від інших видів юридичної практичної діяльності, є її системний, творчий та новаторський характер, який пов'язаний із постійною, довготривалою процедурою розробки та прийняття норм права шляхом їх формального виразу у вигляді правотворчого акту.

Проблема правотворчої діяльності як об'єкту наукового дослідження сьогодні перебуває в стані наукового переосмислення, що зумовлено необхідністю вироблення оптимального механізму створення системних, формально визначених, ефективних правових норм, які відбуваються в суспільстві, та ефективно регулювали б суспільні відносини. Наукове дослідження правотворчості здійснюється вченими, як правило, в аспекті вивчення самого явища правотворчості як елемента правової дійсності [1, 2, 3, 4, 5, 6], а дослідження правотворчої політики як основи системності й послідовності здійснення правотворчої діяльності та формування норм національного й міжнародного права вченими майже не проводилось. Проте такий підхід, на нашу думку, є однобічний та непослідовний, оскільки вивчення правотворчості та правотворчої політики сьогодні має здійснюватись у контексті їх органічного взаємозв'язку, при чому слід окремо звернути увагу на питання норм національного та міжнародного права як результатів правотворчої діяльності та реалізації правотворчої політики. Це надасть змогу:

- по-перше, не тільки відійти від традиційних підходів до розуміння правотворчості як діяльності зі ство-

рення правових норм, але і розглянути правотворчість із позиції її різновидів, змісту діяльності, процесу проведення, особливостей факторів, які впливають на неї, прояву на національному та міжнародному рівнях тощо;

- по-друге, розглянути правотворчість як явище, яке залежить від правотворчої політики та відповідає її засадам у внутрішній та зовнішній сферах;

- по-третє, встановити особливості правотворчості, виходячи з результатів щодо прийняття, зміни та скасування правових норм національного та міжнародного рівнів.

Вказаним зумовлюється актуальність тематики цієї наукової роботи, тому завданням дослідження є встановлення особливостей національного та міжнародного права, а також визначення ролі правотворчої політики в гармонізованому розвитку норм національного та міжнародного права.

Система права як багатоаспектне складне явище може бути структурована шляхом поділу на дві великі підсистеми національного та міжнародного права, в основу чого покладено критерій предмету правового регулювання та виду правотворчої діяльності. Національне право – це система правових норм, принципів, інститутів права та галузей права, що регламентують відносини між суб'єктами права в межах території певної держави, які приймаються, змінюються та скасовуються суб'єктами національної правотворчої діяльності в особі уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій тощо. Міжнародне право – це система правових норм і принципів, що регламентують транснаціональні (міжнародні) відносини публічного та приватного характеру, які приймаються, змінюються та відміняються (скасовуються) суб'єктами міжнародної правотворчої діяльності в особі уповноважених органів держави та міжнародних організацій. Міжнародне право поділяється на дві частини:

- міжнародне публічне право, що складається із системи норм та принципів, які регламентують відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами, що наділені владним суверенним статусом;

- міжнародне приватне право, тобто система норм та принципів, що регламентують відносини між приватними суб'єктами міжнародного права або між публічними і приватними суб'єктами міжнародного права та пов'язані з цивільно-правовими відносинами.

Як норми національного права, так і норми міжнародного права є результатом правотворчої діяльності,

що забезпечує створення, зміну та припинення дії цих норм, а головне, забезпечує гармонізованість розвитку національного права відповідно до розвитку норм права міжнародного і навпаки. Проблема відповідності норм національного права нормам міжнародного права і навпаки, на нашу думку, знаходиться в площині правотворчої діяльності, про що ми будемо говорити далі. Проблема взаємодії національного та міжнародного права має тривалу історію, що включає три основні етапи, які зумовлені наданням переваги одній із цих систем.

1. Перший етап – етап верховенства національного права над міжнародним. Цей етап (початок ХХ ст.) характеризується концепцією верховенства національного права, що ґрунтується на поглядах Гегеля. Міжнародне право визнається таким, що не має самостійного значення й не впливає на національне. Саме міжнародне право є результатом діяльності окремих держав, що відображає інтереси національного характеру. Тому національне право є вирішальним, оскільки надає можливість враховувати національні особливості певної держави та є більш розвинутим, ніж міжнародне. На цьому ж етапі була започаткована нігілістична концепція, що відкидала юридичне значення міжнародного права та можливість його самостійного існування.

2. Другий етап (середина ХХ ст.) характеризується становленням дуалістичної концепції, яка обґрунтовувала самостійність національного та міжнародного права. Вказані системи діють у різних сферах, мають самостійне значення й породжують правові наслідки. Саме тому вони повинні взаємодіяти й не суперечити одна одній.

3. Третій етап (після Першої Світової Війни) характеризується становленням моністичної теорії, яка ґрунтується на поглядах Кельзена і змістом якої є проголошення верховенства міжнародного права, що визнається державами в якості верховного правопорядку, який визначає сферу дії національного права. Саме міжнародне право визначає міжнародні стандарти та встановлює систему принципів і положень, що сприймаються та гарантуються правом національним.

Сучасне міжнародне право взаємодію національного та міжнародного права характеризує за принципом суверенної рівності. Змістом цього принципу є три основні положення:

- кожна держава повинна виконувати свої міжнародні зобов'язання;
- у випадку колізій міжнародних зобов'язань та міжнародного права держава не може посилатися в якості виправдань на національне право (виключенням є випадок, коли міжнародний договір був укладений із порушенням норм національного права чи з порушенням повноважень суб'єктів, що підписали договір);
- національне право визнається засобом втілення та реалізації принципів міжнародного права.

Взаємодія національного та міжнародного права характеризується двома особливими випадками, коли ця взаємодія не відображає загальні принципи:

1) наявність інтеграційних правових систем, що засновані на визнанні міжнародних договорів, які покладаються в основу діяльності системи в якості особливої системи законодавства. Після ратифікації цих договорів вони стають частиною національної правової системи й мають верховенство над національним правом (діяльність ЄС);

2) наявність мирних договорів, що передбачають певні зобов'язання держав. Саме ці зобов'язання мають верховенство над національним правом.

В Україні питання співвідношення національного та міжнародного права визначено в Конституції України. Ст. 9 Конституції України встановлено, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національно-

го законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». Статтею 18 Конституції також встановлено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [7].

Характеризуючи особливості співвідношення національного та міжнародного права, варто наголосити на тому, що вони мають спільну правотворчу природу, оскільки:

- а) націлені на регулювання суспільних відносин;
- б) є результатом правотворчості;
- в) складаються із сукупності норм права, інститутів права та галузей і підгалузей права;
- г) встановлюються та охороняються уповноваженими суб'єктами;
- д) є взаємопов'язаними підсистемами права;
- е) обумовлені особливістю суспільних відносин, що обмежуються або не обмежуються кордонами держав.

Відзначаючи спільну правотворчу природу національного та міжнародного права, слід відмітити, що прийняття та розвиток національного й міжнародного права мають бути пов'язані із засобами узгодження національної та міжнародної правотворчості, одним з яких, насамперед, є правотворча політика. Вченими виникнення правотворчої політики як самостійного явища визначається як реакція на «недоліки організаційно-процесуальної сторони правотворчості», тому правотворча політика, яка націлена на поліпшення організаційно-процесуального забезпечення правотворчості, являє собою «науково обґрунтовану концепцію розвитку законодавства та його взаємозв'язку з економічними, політичними і соціальними реформами» [8, с. 47]. У сучасних літературних джерелах характеристика організації правотворчості як такої, що здійснюється на національному рівні, так і такої, що реалізується на міжнародному рівні, пов'язується з:

- узгодженням процесом зведення державної волі в закон, її конституюванням у загальнообов'язковій нормативній приписі [9, с. 278];
- формуванням законодавства як взаємоузгодженої й ефективної системи [10];
- реалізацією особливих знань і умінь у процесі підготовки та прийняття юридичних документів, в яких закріплено норми права [11].

Таким чином, ми можемо наголосити на тому, що правотворчість визначається з позиції її організаційної здатності забезпечити створення досконалої системи нормативно-правових актів, визначати комплексність правового регулювання в цілому. В якості універсальних засобів для досягнення зазначених цілей правотворча політика використовує властиві їй основні принципи, системний підхід, інформаційне забезпечення правотворчої діяльності, юридичну техніку, правові акти тощо [12, с. 113].

На нашу думку, правотворча політика є складовою частиною правової політики суб'єкта правотворчої діяльності, змістом якої є створення та подальше вдосконалення норм національного та міжнародного права. Тому в якості висновку в цій роботі слід виокремити особливості реалізації правотворчої політики в процесі формування норм національного та міжнародного права:

- формування норм національного та міжнародного права має спільну правотворчу природу, відповідно, їх взаємодія засновується на правотворчій політиці суб'єктів, які здійснюють національну та/або міжнародну правотворчість;

- реалізація правотворчих повноважень як на рівні національної правотворчості, так і на рівні міжнародної правотворчості зумовлена відповідним рівнем організації цієї діяльності, що забезпечує втілення юридико-технічних знань у вигляді форми, змісту та структури правотворчого документу;

- правотворча політика є умовою забезпечення взаємоузгодженого здійснення національної та міжнародної правотворчості, відповідно, взаємоузгодження норм національного та міжнародного права.

Тому можна говорити про необхідність виокремлення національної правотворчої політики та міжнародної правотворчої політики в системі загальної правової політики суб'єкта правотворчості. На нашу думку, правотворча діяльність може та повинна здійснюватись синхронно

та гармонійно як на національному, так і на міжнародному рівні. В юридичній літературі вченими неодноразово підкреслюється питання гармонізації вітчизняного законодавства з нормами міжнародного права, що відображає лише процес національної правотворчості щодо узгодження національного законодавства з нормами міжнародного права. Проте, розглядаючи перспективу розвитку законодавства України, насамперед, слід звернути увагу на синхронізацію національної правотворчості із правотворчістю міжнародною, що забезпечить своєчасність та оперативність розвитку вітчизняного законодавства у зв'язку з розвитком норм міжнародного права. Це зумовлює практичну доцільність подальшого вивчення взаємодії національної та міжнародної правотворчості, а також взаємодії національного та міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковачев Д. А. Механизм правотворчества социалистического государства. Вопросы теории. – М.: Юрид. лит., 1977. – 112 с.
2. Пиголкин А. С. Подготовка проектов нормативных актов. (Организация и методика). – М.: Юрид. лит., 1968. – 167 с.
3. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історико-теоретичне дослідження: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 360 с.
4. Кашанина Т. В. Юридическая техника. Учебник. – М.: Норма-М, 2011. – 496 с.
5. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) [учебник] / О. Ф. Скакун. – Х.: Эспада, 2007. – 640 с.
6. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу. Монографія / О. І. Ющик. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 84 с.
7. Конституція України від 28 червня 1996 року // www.rada.gov.ua
8. Марченко М. Н. Проблемы общей теории государства и права: Право. Учебник: В 2-х томах. / Марченко М.Н.. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – Т. 2. – 656 с.
9. Петров А. В. Теория государства и права [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/txt-books_4.html
10. Алексеев С.С. Теория государства и права [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://in1.com.ua/book/10649/>
11. Матузов Н. І., Малько А. В., Шундикова К. В. Правовая политика современной России: предлагаем проект концепции для обсуждения // Правовая политика и правовая жизнь. – 2006. – № 1. – С. 19-24.
12. Мазуренко А. П. Правотворческая политика в Российской Федерации: проблемы теории и практики: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. П. Мазуренко. – Ростов-на-Дону, 2004. – 237 с.